

Kultūras mantojuma izmantošana lauku tūrisma attīstībā The Use of Cultural Heritage for the Development of Rural Tourism

Laura Jeroščenkova, Voldemārs Strīķis

LLU ESAF Ekonomikas un reģionālās attīstības institūts

Abstract. The preservation of cultural heritage has become an important component of government policies of the EU and, of course, Latvia. Along with the preservation of cultural heritage, the use of it is also important. The aim of the research is to develop scenarios for the use of cultural heritage for the development of rural tourism in Latvia. There are set the following tasks to achieve the aim: to get acquainted with the historical and theoretical aspects of cultural heritage; to analyze the international and national legal and regulatory framework of cultural heritage; to evaluate the practical use of cultural heritage in the development of rural tourism; to develop scenarios for the further use of cultural heritage in rural tourism in the regions of Latvia.

Key words: cultural heritage, rural tourism, AHP.

Ievads

Latvijas izdevīgais ģeogrāfiskais novietojums, bagātais vēstures un kultūras mantojums, kā arī neskartā daba ir lieliski priekšnosacījumi tūrisma attīstībai. Lauku tūrisms ir lauksaimniecības nozare, kas dod iespēju pašmāju iedzīvotājiem, kā arī ārzemju tūristiem aplūkot Latvijas krāšņo un vēsturiski nozīmīgo ainavu.

Lielā daļā zemnieku arvien mazāk gūst labumu no lauksaimniecībā apstrādājamās zemes. Tāpēc lauku iedzīvotāji, ieguldot nelielu kapitālu, sakārtojot apkārtni un ražošanā neizmantojot ēkas, pievēršas lauku tūrismam. Šis uzņēmējdarbības veids ļauj pelnīt visu gadu, lai gan ienākumu lielums sezonās ir atšķirīgs. Tādējādi tiek investēti līdzekļi lauku novadu attīstībā. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam jeb „Latvija 2030” minēts lauku teritoriju attīstības virziens, lai nodrošinātu lauku attīstības telpas resursu efektīvu izmantošanu. Ir nepieciešams dažādot lauku ekonomiku, attīstot lauku tūrisma, amatniecību, bioloģisko lauksaimniecību, derīgo izrakteņu ieguvu un būvmateriālu ražošanu, transporta un citu pakalpojumu uzņēmumu attīstību, klasteru veidošanos.

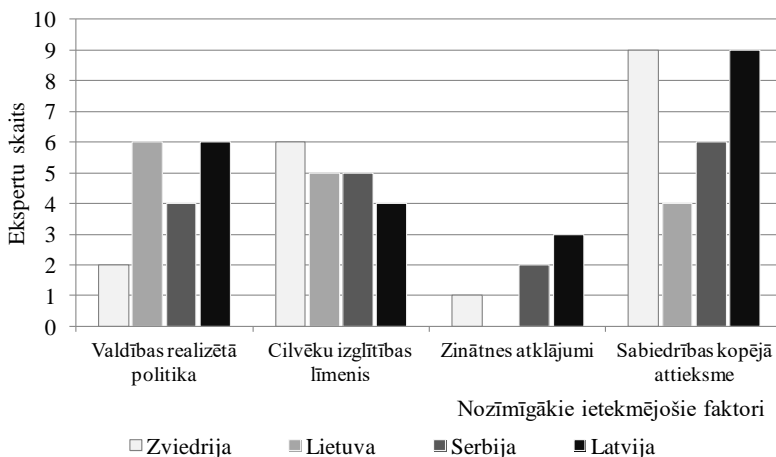
Nozīmīgus pētījumus lauku teritoriju attīstībā, kultūras tūrisma, kultūras mantojuma saglabāšanā un aktualizēšanā, lauku tūrisma jomā veikuši gan ārvalstu pētnieki (G. Richards, C. Gratton, W. Munsters, A.M. Hjalager, M. Bauer, P. Roth, A. Langemyer, H. Kalogeropoulou, G.O. Donnchadha, P. Costa, M. Foley, C. Pocock, S. Baum), gan Latvijas pētnieki (A. Liscova, T. Grizāne, I. Stūre, A. Melluma, R. Karnīte, M. Pūķis, M. Krūsmētra, B. Rivža).

Materiāli un metodes

Pētījuma objekts ir kultūras mantojums kā tūrisma attīstību veicinošs aspekts Latvijā un ārzemēs (Zviedrija, Lietuva, Rumānija, Serbija, Baltkrievija). Pētījuma priekšmets ir kultūras mantojums lauku tūrisma attīstībā Latvijas reģionos. Tūrisma un lauku tūrisma nozares teorētiskajiem aspektiem un normatīvās bāzes izvērtējumam, un kultūras mantojuma teorētisko aspektu izvērtējumam izmantota monogrāfiskā un dokumentu analīzes, sintēzes metode. Kvalitatīvās pētniecības metodes (padziļinātās ekspertu intervijas ar 42 nozares ekspertiem un 94 amatniekiem no Lietuvas, Zviedrijas, Serbijas un Latvijas). Kvantitatīvās metodes (Latvijas, Baltkrievijas un Rumānijas iedzīvotāju aptaujas, apzinot 935 respondentus). Izmantota arī daudzkritēriju lēmumu pieņemšanas metode (The Analytic Hierarchy Process (AHP)) (kultūras mantojuma tālākās attīstības scenāriju novērtēšanai lauku tūrisma attīstībā).

Rezultāti un diskusija

Strukturētās intervijās iegūto informāciju lietderīgi var analizēt divos aspektos: kas visās valstīs ekspertu skatījumā ir kopējs pašreizējos globalizācijas izvēršanās un nacionālās identitātes kāpuma apstākļos un kādas ir vērojamas atšķirības, skatoties caur kultūras mantojuma prizmu. Ekspertu skatījumā uzmanību kultūras mantojuma saglabāšanai un popularizēšanai visvairāk izsauc vēlme saglabāt zināšanas par savas tautas pagātni un nodot tās nākošajām paaudzēm (Jeroscenkova, 2015). Tā ir kopēja iezīme. Tomēr valstu skatījumā vērojamas zināmas atšķirības. Zviedrijas un Serbijas eksperti gandrīz vienādu nozīmi piešķir kā globalizācijas ietekmei, tā arī vēlmei nodrošināt kultūras mantojuma nodošanu nākamajām paaudzēm (Dragin, 2015).

Avots: autoru veidots

1. att. Kultūras mantojuma produktu attīstību ietekmējošie faktori.

Savukārt Lietuvas un Latvijas eksperti šo tieksmi izteikti skaidro ar tautas bagātību pārmantojamības vēlni. Zviedrijas ekspertes kultūras mantojuma saglabāšanas un popularizēšanas perspektīvas galvenokārt saista ar sabiedrības kopējo attieksmi pret šo mantojumu (skat. 1. att.). Lietuvā un Latvijā ekspertes par dominējošo uzrāda valdības realizēto politiku. Serbijas situācijai ekspertes ir devušas vērtējumu, kas vidējs starp situācijas vērtējumu Zviedrijā un abās Baltijas valstīs.

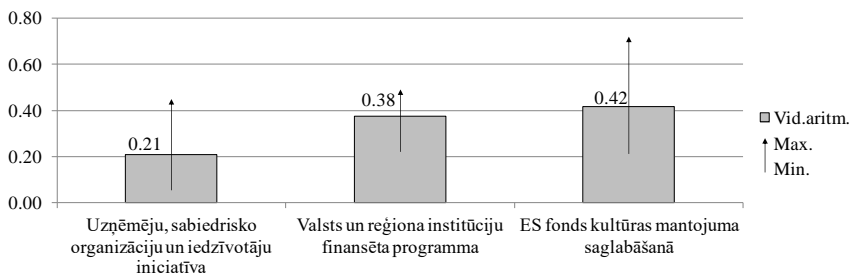
Ņemot vērā kultūras mantojuma izmantošanas pieredzi ārvalstīs, esošo situāciju Latvijā un ekspertu ieteikumus, izvēlējamies turpmāk aprakstītos scenārijus (modeļus) kultūras mantojuma izmantošanai lauku tūrisma attīstībā.

Pirmais scenārijs – kultūras mantojuma izmantošanu lauku tūrisma attīstībā īsteno pateicoties uzņēmēju, sabiedrisko organizāciju un iedzīvotāju iniciatīvai (Uzņēmēju, sabiedrisko organizāciju un iedzīvotāju iniciatīva).

Otrais scenārijs – kultūras mantojuma izmantošanu lauku tūrisma attīstībā īsteno ar valsts un pašvaldību finansētu programmu (Valsts un reģiona institūciju finansēta programma).

Trešais scenārijs – kultūras mantojuma izmantošanu lauku tūrisma attīstībā īsteno ar ES fonda kultūras mantojuma saglabāšanai palīdzību (ES fonds kultūras mantojuma saglabāšanā).

Izvēlēto scenāriju darbības diapazons ir tieši kultūras mantojuma izmantošana lauku tūrisma attīstībai visā Latvijas teritorijā. Lai izvērtētu kultūras mantojuma izmantošanas scenārijus lauku tūrisma attīstībai, izvēlējamies hierarhijas analīzes metodi (AHP) (Saati, 1990), pieaicinot 7 ekspertus.

Avots: autoru veidots

2. att. Kultūras mantojuma izmantošanas scenāriju vērtējums lauku tūrisma attīstībā pēc visiem kritērijiem.

Analīze tika veikta 2014. gada vasarā. Saskaņā ar šo metodi vispirms eksperti izveido hierarhiju, kur pirmajā līmenī ir problēma: kultūras mantojuma izmantošana lauku tūrisma attīstībā. Otrajā hierarhijas līmenī definēja četras kritēriju grupas: iedzīvotāju intereses, uzņēmēju intereses, pašvaldības

intereses, valsts intereses un ES intereses. Katrā kritēriju grupā definēja piecus kritērijus.

Ekspertu vērtējumā svarīgākās bija valsts un pašvaldību interešu kritēriju grupas. Gala secinājums par to, ka pēdējie divi kultūras mantojuma izmantošanas scenāriji lauku tūrisma attīstībā „Valsts un reģiona institūciju finansēta programma” un ”ES fonds kultūras mantojuma saglabāšanā” ir ekspertu vērtējumos tuvi ar nelielu pēdējā scenārija pārkumu.

Tomēr ekspertu vērtējumiem ir liela izkliede, un tas nozīmē to, ka ir bijuši dažādi viedokļi. Zemāks vērtējums ir otrajam scenārijam „Valsts un reģionu institūciju finansēta programma” (0.38), bet ar krietni mazāku izkliedi (skat. 2. att.). Uzņēmēju, sabiedrisko organizāciju un iedzīvotāju iniciatīva, tas ir pašreizējais modelis, ir novērtēta viszemāk – tikai ar 0.21. Liela izkliede arī šajā gadījumā norāda uz ekspertu viedokļu atšķirību. Tas nozīmē to, ka ir jābūt valsts un ES atbalstam, lai būtu būtisks pārvērsiens kultūras mantojuma izmantošanā un saglabāšanā.

Secinājumi

1. Kultūras mantojuma saglabāšanai un popularizēšanai visās pētītajās valstīs (Zviedrija, Lietuva, Rumānija, Serbija, Baltkrievija, Latvija) neatkarīgi no to ģeogrāfiskā izvietojuma, ekonomiskā attīstības līmeņa un dzīves kvalitātes tiek piešķirta liela nozīme vispār un it sevišķi šī kultūras mantojuma nodošanai nākamajām paaudzēm.
2. Par piemērotāko attīstības scenāriju no trim scenārijiem, ņemot vērā hierarhiju analīzē izvirzītos kritērijus, eksperti izvēlējās – ES fonds kultūras mantojuma saglabāšanā. Šī attīstības scenārija realizācija nodrošinās ES mērķu īstenošanu, visu ieinteresēto pušu sadarbību un ātrāku rezultātu sasniegšanu.

Literatūra

1. Jeroscenkova, L., Kruzmetra, M., Rivza, B., Aleknevičiene, V., Parliņska, A. (2015). Instrumental Value of Cultural Heritage as a Promoter of SME in Rural Territories. In: *Economics Science for Rural Development–2015: Proceedings of the International Scientific Conference*, Nr. 39. Jelgava: LLU, pp. 218–226.
2. Dragin, A., Kruzmetra, M., Jeroscenkova, L., Pivac, J., Rivza, B. (2015). Craft as a Business Development Challenge: Latvian and Serbian Craftsmen's Views. In: *Procedia – Social and Behavioural Sciences*, 3rd World Conference on Psychology and Sociology – 2014, Volume 185, pp. 76–83.
3. Saaty, T.L. (1990). How to make a decision: The Analytic Hierarchy Process. *European Journal of Operational Research*, 48, pp. 9–26.